

ความเชื่อ พัฒนาการ และอิทธิพลทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏ ในปราสาทตาเมือน (บายกริม)*

BELIEFS DEVELOPMENTS AND INFLUENCES OF BUDDHISM APPEARING IN TA MUEN CASTLE (BAYKRIEM)

*พระปลัดสมหมาย สุรพลโณ (ใจงาม)¹, ทวีศักดิ์ ทองทิพย์², พระครูศรีปัญญาวิกรม²
PhrapaladSommai Suraphanyo (Jaingam)¹, Taweesak Thongthip², Phrakhrusripanyawikrom²

โรงเรียนปริยัติโกศลวิทยา จังหวัดสุรินทร์, ประเทศไทย¹

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย²

Pariyatikoson Wittaya School Surin Province, Thailand¹

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand²

*Corresponding Author, E-mail: phrasommai2407@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษารูปแบบ ความหมาย พัฒนาการ และคติการสร้างปราสาทตาเมือน (บายกริม) 2) ศึกษาพระพุทธศาสนาในปราสาทตาเมือน (บายกริม) และ 3) วิเคราะห์ความเชื่อ พัฒนาการ และอิทธิพลทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในปราสาทตาเมือน (บายกริม) เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวิธีดำเนินการวิจัย โดยการลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนาม โดยการสังเกตและการสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา

ผลการศึกษาพบว่า 1. รูปแบบของปราสาทตาเมือน (บายกริม) เป็นธรรมศาลา หมายถึงศาสนสถานประจำที่พักคนเดินทาง สร้างขึ้นในรัชกาลพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 จำนวน 121 แห่ง จากเมืองพระนครหลวงไปยังเมืองต่าง ๆ ตามเส้นทางมายังเมืองพิมาย ด้านพัฒนาการของปราสาทตาเมือน (บายกริม) ปังบประมาณ 2534-2535 หน่วยศิลปากรที่ 6 ดำเนินการสำรวจ ขุดแต่ง ค้ำยัน และออกแบบบูรณะโบราณสถานกลุ่มปราสาทตาเมือน (บายกริม) ปี 2536 ดำเนินการบูรณะปราสาทตาเมือน (บายกริม) แห่งแรกของกลุ่ม ควบคู่กับการบำรุงรักษา ปี 2537 กรมศิลปากรได้บูรณะปราสาทตาเมือนโต๊ดในส่วนของปราสาทประธานกับบรรณาลัย ด้านคติการสร้าง ปราสาทตาเมือน (บายกริม) สร้างจากความเชื่อในพระพุทธศาสนา 2. การศึกษาพระพุทธศาสนาในปราสาทตาเมือน (บายกริม) พบว่า ทับหลังเป็นพระพุทธรูปปางสมาธิในซุ้มเรือนแก้ว ตามคติพุทธศาสนamahayana 3. การวิเคราะห์ความเชื่อ พัฒนาการ และอิทธิพลทางพระพุทธศาสนาในปราสาทตาเมือน (บายกริม) พบว่าพระพุทธรูปปางสมาธิเป็นทับหลังหินทรายจำหลักพระโฆษาชยคุรุ ประทับนั่งขัดสมาธิในซุ้มเรือนแก้ว

* Received: 1 April 2025; Revised: 12 June 2025; Accepted: 18 June 2025

มีตลับยาในพระหัตถ์ ศิลปะเขมรแบบบายน ราวพุทธศตวรรษที่ 18 พระพุทธเจ้าที่ปรากฏในจารึกกล่าวถึงพระพุทธเจ้าแพทย์ พระพุทธศาสนamahayan ลัทธิตรีกาย ได้แก่ นิรมาณกาย ธรรมกาย และ สัมโภคกาย

คำสำคัญ: ความเชื่อ, ปราสาทตาเมือน (บายกริม), พระพุทธศาสนา, พัฒนาการ, อิทธิพล

Abstract

This research article aims to: 1) examine the architectural form, meaning, historical development, and underlying religious concepts associated with Castle Ta Muen (Baykriem); 2) study the manifestation of Buddhism within Castle Ta Muen (Baykriem); and 3) analyze the beliefs, evolution, and Buddhist influences reflected in the site. This qualitative study employed fieldwork through observation and in-depth interviews, with data analyzed using descriptive methods.

The findings reveal that: 1. Castle Ta Muen (Baykriem) is a Dharmasala, a type of religious rest house constructed for travelers. It was built during the reign of King Jayavarman VII, who commissioned 121 such structures along the route from the capital city to regional centers, including the route to Phimai. Regarding its restoration, during the fiscal years 1991–1992, the 6th Regional Office of Fine Arts conducted surveys, excavation, structural reinforcement, and restoration planning. In 1993, the restoration of Castle Ta Muen (Baykriem) — the first site in the complex — was carried out alongside conservation efforts. In 1994, the Fine Arts Department restored Castle Ta Muen Tot, focusing on the main sanctuary and the library. The architectural concept of the temple is rooted in Buddhist beliefs. 2. The study of Buddhism in Castle Ta Muen (Baykriem) indicates that the lintel features a seated Buddha in meditation posture within a torana, reflecting Mahayana Buddhist iconography. 3. The analysis of religious belief, development, and Buddhist influence shows that the lintel, carved from sandstone, depicts the Buddha as Bhaisajyaguru seated in full meditation posture within a torana, holding a medicine casket. The art style is Bayon, dated approximately to the 18th Buddhist century. Inscriptions refer to the Buddha as a divine physician, aligning with Mahayana Buddhist doctrine and the Trikaya philosophy, which comprises the Nirmanakaya, Dharmakaya, and Sambhogakaya.

Keywords: Beliefs, Buddhism, Developments, Influences, Ta Muean Castle (Bai Grim)

บทนำ

การศึกษาบริบทความเป็นมาและที่ตั้งของจังหวัดสุรินทร์ในเบื้องต้น พบร่องรอยศาสนสถาน กลุ่มปราสาทขอมหลายแห่ง ซึ่งสร้างขึ้นในสมัยอาณาจักรขอมโบราณ ก่อนที่พระพุทธศาสนาเถรวาทแบบลังกาจะเผยแพร่เข้ามา (ก่อนพุทธศตวรรษที่ 17) (ชะเอม แก้วคล้าย, 2528) โบราณสถานเหล่านี้สะท้อนอารยธรรมขอมในอดีต รวมถึงประวัติศาสตร์ ศาสนา ภูมิธรรม และภูมิปัญญาของชุมชนที่มีต่อศาสนาในยุคหนึ่ง ต่อมา การแผ่ขยายของพระพุทธศาสนาเถรวาทแบบลังกาตั้งแต่ พ.ศ. 1700 (กรมศิลปากร, 2550) ได้ส่งผลให้โลกทัศน์และความเชื่อของคนในพื้นที่เปลี่ยนแปลงไป แม้ว่านักวิชาการไทยได้ศึกษาและบันทึกเรื่องราวโบราณสถานเหล่านี้อย่างเป็นระบบ แต่การวิเคราะห์ความเชื่อ พัฒนาการ และอิทธิพลทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในปราสาทตาเมือน (บายกริม) ยังมีอยู่น้อยเมื่อเทียบกับการศึกษาในมิติอื่น ซึ่งข้อมูลส่วนนี้มีความสำคัญต่อการเรียนการสอนในสถาบันอุดมศึกษาในจังหวัดสุรินทร์ และการวางแผนพัฒนาท้องถิ่นระดับจังหวัดและประเทศต่อไป (สุภัทรดิศ ดิศกุล, หม่อมเจ้า, 2522)

ความสำคัญของปัญหาที่ทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาเกี่ยวกับจังหวัดสุรินทร์ คือ จังหวัดสุรินทร์มีโบราณสถานกลุ่มปราสาทขอมจำนวนมาก ซึ่งมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น ดังจะเห็นได้จากคำขวัญของจังหวัดว่า “สุรินทร์ถิ่นช้างใหญ่ ผ้าไหมงาม ประคำสวย รวยปราสาท ผักกาดหวาน ข้าวสารหอม งามพร้อมวัฒนธรรม” โดยเฉพาะคำว่า “รวยปราสาท” ที่สะท้อนถึงความสำคัญของกลุ่มปราสาทเหล่านี้ในเชิงวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ท้องถิ่น จากการสำรวจเบื้องต้น ผู้วิจัยพบว่ากลุ่มปราสาทขอมในพื้นที่มีบทบาทสำคัญทั้งในด้านประวัติศาสตร์ ความเชื่อ และศาสนา จึงเกิดคำถามวิจัยว่า “ความเชื่อ พัฒนาการ และอิทธิพลทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในปราสาทตาเมือน (บายกริม) เป็นอย่างไร” และ “สามารถวิเคราะห์พระพุทธศาสนาในปราสาทตาเมือน (บายกริม) ได้อย่างไร” คำตอบจากงานวิจัยนี้จะนำไปสู่การส่งเสริมคุณค่าเชิงสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการท่องเที่ยว รวมถึงเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับสถาบันชุมชนท้องถิ่น เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา และหน่วยงานราชการ นอกจากนี้ งานวิจัยยังได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่โดยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และส่งต่อไปยังเครือข่ายในหลายจังหวัด รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้วางแผนพัฒนาต่อไป พื้นที่วิจัยอยู่ที่อำเภอพนมดงรัก จังหวัดสุรินทร์ โดยใช้การคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง คือ ปราสาทตาเมือน (บายกริม) ซึ่งได้รับความร่วมมือจากภาคประชาชน ภาครัฐ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นอย่างดี (อนงค์ หนูแป้น, 2535)

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการวิจัยเรื่อง “ความเชื่อ พัฒนาการ และอิทธิพลทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในปราสาทตาเมือน (บายกริม)” องค์ความรู้ที่ได้รับจากงานวิจัยนี้ จะได้เป็นแนวทางในเชิงนโยบายที่สามารถนำมาพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ปราสาทตาเมือน (บายกริม) สืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเชื่อ พัฒนาการ และอิทธิพลที่ปรากฏในปราสาทตาเมือน (บายกริม)
2. เพื่อศึกษาพระพุทธศาสนาในปราสาทตาเมือน (บายกริม)
3. เพื่อวิเคราะห์ความเชื่อ พัฒนาการ และอิทธิพลทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในปราสาทตาเมือน (บายกริม)

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ความเชื่อ พัฒนาการ และอิทธิพลทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในปราสาทตาเมือน (บายกริม)” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้วิธีวิจัยเชิงเอกสารร่วมกับการวิจัยภาคสนาม โดยผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลผ่านการบันทึกเอกสาร การสังเกต และการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1.1 การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research)

ศึกษาข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ พัฒนาการ และอิทธิพลทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในปราสาทตาเมือน (บายกริม) ตำบลบ้านตาเมียง อำเภอพนมดงรัก จังหวัดสุรินทร์

1.2 การวิจัยภาคสนาม (Field Research)

ลงพื้นที่เพื่อบันทึกข้อมูล สังเกต และสัมภาษณ์กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา ด้านโบราณคดี พระสงฆ์ นักวิชาการ และชาวบ้าน เกี่ยวกับความเป็นมาทางพระพุทธศาสนาในปราสาทตาเมือน (บายกริม)

2. กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants)

ใช้การคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเลือกผู้ที่มีความรู้เชี่ยวชาญในประเด็นที่ศึกษา และยินดีให้ข้อมูลเชิงลึกตามบริบทของพื้นที่ แบ่งเป็น 5 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา	จำนวน 4 รูป/คน
2. กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิด้านโบราณคดี	จำนวน 3 รูป/คน
3. กลุ่มพระสงฆ์	จำนวน 6 รูป/คน
4. กลุ่มนักวิชาการ	จำนวน 14 คน
5. กลุ่มชาวบ้าน	จำนวน 22 คน

รวมเป็น 49 รูป/คน

3. เครื่องมือการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล 2 แบบ ได้แก่ แบบบันทึกการสังเกต และแบบสัมภาษณ์ (แบบไม่มีโครงสร้าง) เมื่อสร้างเครื่องมือทั้ง 2 แบบสำเร็จ แล้วจึงนำไปสู่การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือก่อนการนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลจริง ซึ่งได้ดำเนินการ ดังนี้

3.1 แบบบันทึกการสังเกต เป็นการบันทึกข้อมูลจากการสังเกตและเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ พัฒนาการ และอิทธิพลทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในปราสาทตาเมือน (บายกริม) และข้อมูลที่ได้จากการสังเกตจะนำไปสู่กระบวนการวิเคราะห์ต่อไป

3.2 แบบสัมภาษณ์ (แบบไม่มีโครงสร้าง) เป็นการบันทึกข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิด้านโบราณคดี กลุ่มพระสงฆ์ กลุ่มนักวิชาการ และกลุ่มชาวบ้าน ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ พัฒนาการ และอิทธิพลทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในปราสาทตาเมือน (บายกริม)

การพัฒนาเครื่องมือ นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นเสนอประสานและกรรมการที่ปรึกษา เพื่อเป็นการตรวจสอบและแก้ไขเพิ่มเติมข้อความให้ครอบคลุมเนื้อหาและรัดกุมยิ่งขึ้น แล้วนำเครื่องมือที่แก้ไขปรับปรุงแล้วนำเสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน เพื่อพิจารณาตรวจสอบหาความเที่ยงตรงของเนื้อหาและความถูกต้องเหมาะสมของภาษาที่ใช้ โดยการจัดทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการพิจารณาตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย ไปยังผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน ดังนี้

- 1) ผศ.ดร.กังวล ศักขิมา อาจารย์ คณะโบราณคดี ภาควิชาภาษาตะวันออก, มหาวิทยาลัยศิลปากร
- 2) ผศ.ดร.บุญญติ สาลี อาจารย์ ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก สาขาวิชาภาษาและวัฒนธรรมเขมร, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
- 3) ผศ.บรรจง โสดาดี อาจารย์ประจำ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์สุรินทร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือทั้ง 2 แบบ คือ แบบบันทึกการสังเกต และแบบสัมภาษณ์ เพื่อนำมาใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีใบจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ประกอบการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

4.1 แบบบันทึกการสังเกต การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสังเกตและเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ พัฒนาการ และอิทธิพลทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในปราสาทตาเมือน (บายกริม)

4.2 แบบสัมภาษณ์ (แบบไม่มีโครงสร้าง) การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิด้านโบราณคดี กลุ่มพระสงฆ์

กลุ่มนักวิชาการ และกลุ่มชาวบ้าน ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ พัฒนาการ และอิทธิพลทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในปราสาทตาเมือน (บายกริม)

การตรวจสอบข้อมูล ผู้วิจัยทำการตรวจสอบและยืนยันข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เนื่องจากความน่าเชื่อถือของการวิจัยเชิงคุณภาพ ขึ้นอยู่กับตัวผู้วิจัยและข้อมูลที่น่ามาใช้ในการวิเคราะห์ ดังนั้นผู้วิจัยจึงให้ความสำคัญกับการตรวจสอบข้อมูลโดยใช้วิธีการสามเส้า (triangulation) คือ บุคคล สถานที่ และเวลาแตกต่างกัน โดยการควบคุมคุณภาพของการจดบันทึก/บันทึกภาพและเสียง โดยการจดบันทึกอย่างละเอียดและพื้นที่ที่มีการสัมภาษณ์

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลซึ่งเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ มาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ดังนี้

5.1 การวิเคราะห์ข้อมูลแบบบันทึกการสังเกต ข้อมูลจากการสังเกตและเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ พัฒนาการ และอิทธิพลทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในปราสาทตาเมือน (บายกริม)

5.2 การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสัมภาษณ์ (แบบไม่มีโครงสร้าง) ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิด้านโบราณคดี กลุ่มพระสงฆ์ กลุ่มนักวิชาการ และกลุ่มชาวบ้าน ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ พัฒนาการ และอิทธิพลทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในปราสาทตาเมือน (บายกริม)

ผลการวิจัย

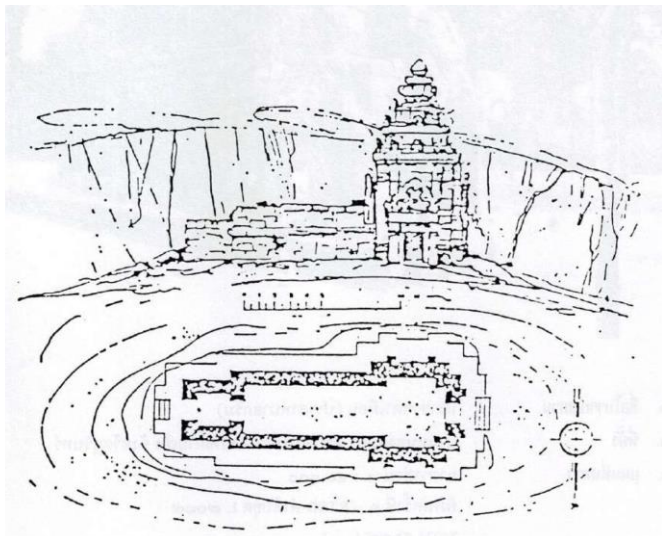
ผลการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์การวิจัย จากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลัก มีดังนี้

1) รูปแบบ ความหมาย พัฒนาการ และคติการสร้างปราสาทตาเมือน (บายกริม)

รูปแบบ ความหมาย พัฒนาการ และคติการสร้างปราสาทตาเมือน (บายกริม) จากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลัก พบว่า

ก. รูปแบบของปราสาทตาเมือน (บายกริม)

ปราสาทตาเมือน (บายกริม) มีรูปแบบเป็นปราสาทขนาดเล็กที่สุดในอุทยานประวัติศาสตร์ปราสาทตาเมือน (บายกริม) ซึ่งอยู่ห่างจากปราสาทตาเมือนโต๊ด ไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือประมาณ 390 เมตร เป็นปราสาทที่เล็กที่สุด ก่อด้วยศิลาแลง มีลักษณะเป็นห้องยาว เชื่อว่าเป็นธรรมศาลา หรือที่พักสำหรับคนเดินทาง ตัวปราสาทสร้างด้วยศิลาแลง ลักษณะเป็นปรางค์องค์เดียว มีห้องยาวเชื่อมต่อมาทางด้านหน้า ผนังด้านเหนือปิดทึบ แต่สลักเป็นหน้าต่างหลอก ส่วนด้านใต้มีหน้าต่างเรียงกันโดยตลอด (มงคล แผล่งเจริญ, 2567)

ภาพแผนผัง ปราสาทตาเมือน (บายกรีม) อำเภอพนมดงรัก จังหวัดสุรินทร์
(ที่มา: กรมศิลปากร, 2538)

ข. ความหมายของปราสาทตาเมือน (บายกรีม)

ปราสาทตาเมือน (บายกรีม) หมายถึง ปราสาทที่สร้างเพื่อเป็นที่พักสำหรับคนเดินทาง คำว่า บายกรีม นั้นแรกกล่าวถึงคำในภาษาเขมร แปลว่า ข้าวแห้ง (ข้าวตาก) ส่วนอีกนัยหนึ่งกล่าวถึงหินศิลาที่สร้างตัวปราสาท ที่เรียกว่า หินแบบบายกรีม อยู่ห่างจากปราสาทตาเมือนใต้ มาทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ประมาณ 390 เมตร และตั้งอยู่ห่างจากปราสาทตาเมือนธม มาทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ประมาณ 1 กิโลเมตร เป็นปราสาทที่เล็กที่สุด ก่อด้วยศิลาแลง มีลักษณะเป็นห้องยาว เชื่อว่าเป็น “ธรรมศาลา หรือ ที่พักสำหรับคนเดินทาง” ตั้งบนเขาหินทรายธรรมชาติอันเป็นส่วนหนึ่งของแนวเทือกเขาพนมดงรัก เป็นปราสาทด้านตะวันตกของปราสาทตาเมือน (บายกรีม) (พระประยูทธ ปยุตโต, 2567)

ค. พัฒนาการของปราสาทตาเมือน (บายกรีม)

ปราสาทตาเมือน (บายกรีม) ตั้งอยู่บนแนวเทือกเขาบรรทัด สร้างราวพุทธศตวรรษที่ 17 มีลักษณะเป็นธรรมศาลา (ที่พักคนเดินทาง) ในคติความเชื่อของพระพุทธศาสนาหายาน ในสมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 (กรมศิลปากร, 2538) ต่อมา ในปีประมาณ 2534-2535 หน่วยศิลปากรที่ 6 ดำเนินการสำรวจและขุดแต่งค่ายัน รวมทั้งออกแบบบูรณะโบราณสถานปราสาทตาเมือน (บายกรีม) ปีประมาณ 2536 ได้ดำเนินการบูรณะปราสาทตาเมือน (บ้านมีไฟ) (พระอธิการอำนาจทิพย์ สิริธมโม, 2567) เป็นแห่งแรกของโบราณสถานกลุ่มนี้ ควบคู่ไปกับการบำรุงรักษา ปีประมาณ 2537 กรมศิลปากรได้จ้างเหมา ห้างหุ้นส่วนจำกัด ไพรลดา ดำเนินการบูรณะปราสาทตาเมือนใต้ (อโรคยศาล) ส่วนของปราสาทประธานกับบรรณาลัยหรือวิหาร (ทำนอง เชื้อมกลาง, 2567)

ง. การสร้างปราสาทตาเมือน (บายกริม)

ปราสาทตาเมือน (บายกริม) สร้างจากคติความเชื่อในพระพุทธศาสนาเถรวาท ในสมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 เป็นศาสนสถานที่สูงขึ้นเพื่อเป็นธรรมศาลาหรือที่พักคนเดินทาง (กรมศิลปากร, 2538) ตัวปราสาทสร้างด้วยศิลาแลง ลักษณะเป็นปรางค์องค์เดียว มีห้องยาวเชื่อมต่อมาทางด้านหน้าผนังด้านเหนือปิดทึบ แต่สลักเป็นหน้าต่างหลอก ส่วนด้านใต้มีหน้าต่างเรียงกันโดยตลอด นับได้ว่าเป็นกลุ่มปราสาทที่ค้อย่านวยความสะดวกแก่ผู้ที่ใช้เส้นทางผ่านช่องเขา นอกจากนี้ ยังมีผู้ค้นพบพระพุทธรูปสำริดในบริเวณใกล้เคียงกันถึง 3 องค์ เป็นรูปพระพุทธรูปปางสมาธิในซุ้มเรือนแก้ว จนน่าจะเชื่อว่าในอดีตนั้นบริเวณเส้นทางนี้เคยเป็นแหล่งชุมชนใหญ่ที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งของภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (พระมหาบุญหนา ตปสีโล (ป.ธ.9), 2567)

2) พระพุทธศาสนาในปราสาทตาเมือน (บายกริม)

พระพุทธรูปปางสมาธิในซุ้มเรือนแก้ว ที่พบในปราสาทตาเมือน (บายกริม) เป็นทับหลังพระพุทธรูป “ปางสมาธิ” หรือ “ธยานมูทรา” ทับหลังชิ้นนี้สลักเป็นรูปพระพุทธรูปประทับนั่งภายในซุ้มเหนือหน้ากาล (เกียรติมุข) พระหัตถ์ (มือ) ทั้ง 2 ข้างแสดงปางสมาธิ (ธยานมูทรา) (อาภาภรณ์ เปล่งปลั่งศรี, 2567) เป็นพระพุทธรูปนั่งขัดสมาธิวางพระหัตถ์ทั้งสอง พระหัตถ์ขวาซ้อนพระหัตถ์ซ้ายอยู่บนพระเพลลา (หน้าตัก) แสดงพระอิริยาบถบำเพ็ญสมาธิจิต ทรงครองจีวรห่มเฉียง สวมกระบังหน้า ทรงสวมกุณฑล (ตุ้มหู) ข้อมพระบาท พระเนตร (ตา) ปิดหรือเหลือบต่ำ พระโอษฐ์ (ริมฝีปาก) อมยิ้มเล็กน้อย ไม่มีริมฝีปากล่างและใช้มือจับเท้าสิ่งไว้ 2 ข้าง สิ่งที่อยู่ในท่าเอี้ยวตัว สิ่งทั้ง 2 ตัวใช้มือจับปลายก้านขดไว้เหนือสิ่งที่มีบุคคลนั่งชันเข่า ทำมือในท่าประคองอัญชลี มีลายก้านขดหมุนม้วนสลับกัน ด้านข้างเป็นลายใบไม้ม้วนเข้า ด้านบนเป็นลายใบไม้ตั้งขึ้น และใบไม้หันเข้าหาจุดศูนย์กลาง อันเป็นลายที่นิยมมากในศิลปะแบบบายน เหนือประตูทางเข้าด้านทิศตะวันออก สันนิษฐานว่า เป็นทับหลังหินทรายจำหลักภาพพระโฆชัยคุรุ (พระพุทธเจ้าทางการแพทย์) ประทับนั่งขัดสมาธิในซุ้มเรือนแก้ว มีตัลบายอยู่ในพระหัตถ์ศิลปะเขมรแบบบายน ราวพุทธศตวรรษที่ 18 (กรมศิลปากร, 2556) ดังนั้น ปราสาทตาเมือน (บายกริม) จึงเป็นการสร้างตามคติในพระพุทธศาสนาเถรวาท (กรมศิลปากร, 2556)

3) วิเคราะห์ความเชื่อ พัฒนาการ และอิทธิพลทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในปราสาทตาเมือน (บายกริม)

พระพุทธรูปปางสมาธิ (ในซุ้มเรือนแก้ว) ที่พบในปราสาทตาเมือน (บายกริม) เป็นพระพุทธรูปลักษณะนั่งสมาธิ (ปาริตา นันต๊ะน้อย, 2567) นั่งลำพระองค์ตั้งตรงพระบาท (เท้า) ทั้งสองซ้อนกัน โดยพระบาทขวาซ้อนทับอยู่บนพระบาทซ้าย พระหัตถ์ทั้งสองวางซ้อนหงายกันบนพระเพลลา (ตัก) โดยวางพระหัตถ์ขวาซ้อนหงายอยู่บนพระหัตถ์ซ้าย (ท่าสมาธิราบ ขาขวาทับขาซ้าย) จัดเป็น “ปฐมปาง” หรือปางที่ทำให้กำเนิดองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ด้วยพระองค์ทรงอยู่ในพระอิริยาบถนี้ในคืนวันตรัสรู้ เรียกได้อีกอย่างว่าปางตรัสรู้ หรือเป็นพระพุทธรูปในอิริยาบถประทับนั่งสมาธิ โดยใช้ข้อมพระบาททั้งสองข้างขัดกันซึ่งเรียกว่า ปางขัดสมาธิเพชร ความเป็นมาของ “ปางสมาธิ หรือ ปางตรัสรู้” ตะวันออก

สันนิษฐานว่า เป็นทับหลังหินทรายจำหลักภาพพระโฆษชัยคุรุ (พระพุทธรูปเจ้าทางการแพทย์) ประทับนั่งขัดสมาธิในซุ้มเรือนแก้ว มีดลบายอยู่ในพระหัตถ์ ศิลปะเขมรแบบบายน ราวพุทธศตวรรษที่ 18 (กรมศิลปากร, 2556) เป็นพระพุทธรูปเจ้าผู้เป็นที่นับถืออย่างมากชาวบ้านที่อยู่บริเวณปราสาทตาเมือน (บายนกริม) ในการที่จะช่วยให้พ้นจากทุกข์ที่เกิดจากโรคร้ายทั้งทางกายและทางใจ และปราสาทตาเมือน (บายนกริม) สร้างมาจากคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนา (พระมหาบุญหนา ตปสีโล (ป.ธ.9), 2567)

อภิปรายผล

จากผลการศึกษา “ความเชื่อ พัฒนาการ และอิทธิพลทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในปราสาทตาเมือน (บายนกริม)” สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1) ความเชื่อ พัฒนาการ และอิทธิพลทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในปราสาทตาเมือน (บายนกริม) ปราสาทตาเมือน (บายนกริม) เป็นปราสาทขนาดเล็กที่สุดในกลุ่มอุทยานประวัติศาสตร์ปราสาทตาเมือน ก่อสร้างด้วยศิลาแลง มีลักษณะเป็นปรางค์องค์เดียว เชื่อมกับห้องยาวด้านหน้า ผนังด้านเหนือปิดทึบและสลักเป็นหน้าต่างหลอก ส่วนด้านใต้มีหน้าต่างเรียงต่อเนื่อง เชื่อกันว่าเป็น “ธรรมศาลา” หรือที่พักสำหรับคนเดินทาง สอดคล้องกับการศึกษาของอนงค์ หนูแป้น เรื่อง “การศึกษากลุ่มปราสาทตาเมือน อำเภอเกาะช้าง จังหวัดสุรินทร์” ที่ระบุว่า ปราสาทตาเมือนเป็นสิ่งก่อสร้างประเภท “บ้านมีไฟ” หรือที่พักสำหรับคนเดินทาง ในรัชสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 แห่งกัมพูชา ซึ่งตามจารึกปราสาทพระขรรค์ได้กล่าวว่า พระองค์ทรงโปรดให้สร้างที่พักคนเดินทางควบคู่กับสถานพยาบาลจำนวน 102 แห่ง โดยมี 17 แห่งอยู่ระหว่างเส้นทางจากเมืองพระนครไปยังเมืองพิมาย จึงกล่าวได้ว่าปราสาทตาเมือนเป็นหนึ่งในสถานที่พักสำหรับนักจาริกแสวงบุญในยุคนั้น (อนงค์ หนูแป้น, 2535)

ปราสาทตาเมือน (บายนกริม) เป็นปราสาทขนาดเล็กที่สุดในกลุ่ม ก่อด้วยศิลาแลง ลักษณะเป็นห้องยาว เชื่อว่าใช้เป็น “ธรรมศาลา” หรือที่พักสำหรับคนเดินทาง สอดคล้องกับการศึกษาของวรรณวิภา สุเนตต์ดา เรื่อง “สถาปัตยกรรมเขมรในดินแดนไทย ช่วงพุทธศตวรรษที่ 16-17 ลำดับการสืบเนื่อง” ที่ระบุว่า สถาปัตยกรรมเขมรในช่วงเวลาดังกล่าวมีการพัฒนารูปแบบ สัดส่วน และแผนผังของปราสาทอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 16 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 17 ซึ่งเป็นช่วงที่มีการปรับปรุงให้มีองค์ประกอบสำคัญชัดเจน สะท้อนให้เห็นในแผนผังและรูปทรงของปราสาทยุคนครวัดและบายน (วรรณวิภา สุเนตต์ดา, 2552)

ปราสาทตาเมือน (บายนกริม) สร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ตามคติความเชื่อในพระพุทธศาสนาเถรวาท โดยมีการจัดประสงฆ์เพื่อใช้เป็นธรรมศาลาหรือที่พักสำหรับคนเดินทาง (กรมศิลปากร, 2538) นับเป็นหนึ่งในกลุ่มปราสาทที่อำนวยความสะดวกแก่ผู้ใช้เส้นทางผ่านช่องเขา ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าเส้นทางดังกล่าวอาจเคยเป็นแหล่งชุมชนสำคัญในภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สอดคล้องกับการศึกษาของอนงค์ หนูแป้น ศึกษาเรื่อง “การศึกษากลุ่มปราสาทตาเมือน อำเภอเกาะช้าง จังหวัดสุรินทร์” พบว่า ปราสาทตาเมือนเป็นสิ่งก่อสร้างประเภท “บ้านมีไฟ” หรือที่พักคนเดินทางในยุค

เดียวกัน โดยอ้างอิงจากจารึกปราสาทพระขรรค์ซึ่งกล่าวว่า พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 โปรดให้สร้างที่พักคนเดินทางควบคู่กับสถานพยาบาลจำนวน 102 แห่ง โดยมี 17 แห่งตั้งอยู่บนเส้นทางจากเมืองพระนครไปยังเมืองพิมาย จึงเป็นที่เชื่อได้ว่าปราสาทตาเมือนเป็นสถานที่พักสำหรับนักจาริกแสวงบุญในยุคนั้นเช่นเดียวกัน (อนงค์ หนูแป้น, 2535)

2) พระพุทธศาสนาในปราสาทตาเมือน (บายกริม) ปราสาทตาเมือน (บายกริม) แสดงถึงคติพระพุทธศาสนาหายาน ผ่านทับหลังที่สลักพระพุทธรูปปางสมาธิ (ธยานมุทรา) ภายในซุ้มเรือนแก้วเหนือหน้ากาล (เกียรติมุข) พระพุทธรูปประทับนั่งขัดสมาธิ พระหัตถ์ทั้งสองวางซ้อนกันบนพระเพลา แสดงอิริยาบถแห่งสมาธิจิต ทรงครองจีวรห่มเฉียง สวมกระบังหน้า กุณฑล ข้อพระบาท และพระเนตรเหลือบต่ำ พระโอษฐ์ยิ้มเล็กน้อย รายละเอียดโดยรอบประกอบด้วยลายปูนปั้นสิ่งสองตัวจับลายก้านขด ด้านบนมีบุคคลนั่งชันเข่าแสดงอัญชลี และลวดลายพืชพันธุ์แบบศิลปะบายานซึ่งเป็นที่ยอมรับในสมัยนั้น สอดคล้องกับงานของพระครูศรีปัญญาวิกรม (บุญเรือง ปญญาวิชโร/เจนทร) พบว่า “สัญลักษณ์ในพระพุทธศาสนา” เป็นสิ่งแทนความหมายที่สื่อถึงของจริงในบริบททางธรรม ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือถ่ายทอดความรู้สึก การสื่อสาร ความรู้ และการควบคุมในเชิงสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนา (พระครูศรีปัญญาวิกรม (บุญเรือง ปญญาวิชโร/เจนทร), 2556)

3) วิเคราะห์ความเชื่อ พัฒนาการ และอิทธิพลทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในปราสาทตาเมือน (บายกริม) พระพุทธรูปปางสมาธิ (ในซุ้มเรือนแก้ว) กล่าวถึง พระพุทธเจ้าแพทย์ (พระโฆษคุรุไวฑูรยะ) ผู้มีตรีกาย (ไตรกาย) หมายถึง พระกาย 3 ประการของพระพุทธเจ้า ได้แก่ 1) นิรมาณกาย คือ กายที่ประกอบด้วยขันธ 5 ของพระพุทธเจ้า ซึ่งมีอันเปลี่ยนแปลงไปเหมือนสิ่งทีประกอบด้วยขันธ 5 อื่น ๆ ตามคติมหายานเชื่อว่า เป็นรูปปรากฏของพระวิญญูญาณบริสุทธิ์ของพระพุทธเจ้า 2) ธรรมกาย คือ พระกายหนึ่งของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และ 3) สัมโภคกาย คือ พระกายของพระพุทธเจ้าอันเป็นทิพย์ภาวะ มีรัศมีรุ่งเรืองแผ่ซ่านทั่วไป และจะปรากฏแก่พระโพธิสัตว์ มหาสัตว์ แม้จนบัดนี้ ซึ่งในโคลกนี้ได้กล่าวถึง พระพุทธเจ้ามหายาน ลัทธิตรีกาย ประกอบด้วย นิรมาณกาย ธรรมกาย และสัมโภคกาย ซึ่งเป็นกายของพระพุทธองค์ สอดคล้องกับพระมหาสมยศ อากายุตโต (เสนานุช) ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ (กวนอิม) ในพระพุทธศาสนา มหายาน” พบว่า ลักษณะของการสัมพันธ์กันอย่างย่อ ๆ ของ สัมโภคกายและนิรมาณกายนั้นเป็นไปในลักษณะของการ ส่งต่อ หรือการถ่ายโอนอำนาจ ความต้องการของจุดกำเนิดคือ ธรรมกาย เมื่อใดที่ ธรรมกายต้องการที่จะช่วยเหลือสรรพสัตว์ก็จะ เปลี่ยนรูปเป็นสัมโภคกายที่เป็นกายทิพย์สถิตอยู่บนสวรรค์ และเมื่อเป็นสัมโภคกายแล้วก็ถ่ายโอนพลังอำนาจหรือความเป็นพุทธะเปลี่ยนเป็นนิรมาณกายที่มีรูปร่างเป็นมนุษย์ลงมาอุบัติในโลกเพื่อ โปรดสรรพสัตว์ เมื่อมองโดยภาพรวมเราจะเห็นการถ่ายโอนความเป็นพุทธะ (พระมหาสมยศ อากายุตโต (เสนานุช), 2546)

สรุปผลวิจัยและข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลวิจัย

การศึกษาพระพุทธศาสนาในปราสาทตาเมือน (บายกริม) สรุปผลการวิจัยได้ว่า 1) ความเชื่อ พัฒนาการ และอิทธิพลทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในปราสาทตาเมือน (บายกริม) ด้านรูปแบบ พบว่า ปราสาทตาเมือน (บายกริม) เป็นปราสาทขนาดเล็กที่สุดในกลุ่ม ปรangkเดี่ยว ก่อด้วยศิลาแลง มีห้องยาว เชื่อว่าเป็น *ธรรมศาลา* หรือที่พักสำหรับคนเดินทาง คำว่า “บายกริม” อาจหมายถึง “ข้าวแห้ง” หรือหินชนิดหนึ่งที่ใช้สร้างปราสาท ตั้งอยู่บนแนวเทือกเขาพนมดงรัก ปราสาทตาเมือนเริ่มมีการสำรวจและบูรณะในปีงบประมาณ 2534-2537 โดยกรมศิลปากรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ด้านคติการก่อสร้าง ได้สร้างขึ้นตามคติความเชื่อในพระพุทธศาสนาหายาน เพื่อใช้เป็นศาสนสถานและที่พักของผู้เดินทางในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 2) พระพุทธศาสนาในปราสาทตาเมือน (บายกริม) พบว่า ภายในปราสาท พบทับหลังจำหลักรูปพระพุทธรูปปางสมาธิ (ธยานมูทรา) ประทับนั่งในซุ้มเรือนแก้ว สวมเครื่องประดับแบบกษัตริย์ ศิลปะแบบบายน สันนิษฐานว่าเป็นพระโภชชยุครพุทธเจ้า (พระพุทธเจ้าแห่งการรักษา) ตามคติมหายาน 3) การวิเคราะห์ความเชื่อ พัฒนาการ และอิทธิพลทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในปราสาทตาเมือน (บายกริม) พบว่า พระพุทธรูปปางสมาธิที่พบเป็นลักษณะของ “ปางตรัสรู้” สื่อถึงพุทธลักษณะในคืนตรัสรู้ ซึ่งแสดงถึงแนวคิดตรีกายในพระพุทธศาสนาหายาน คือ นิรมาณกาย ธรรมกาย และสัมโสกกาย โดยมีพระโภชชยุครเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้าในฐานะผู้เฝ้ายารักษา

2. ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยเรื่อง “ความเชื่อ พัฒนาการ และอิทธิพลทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในปราสาทตาเมือน (บายกริม)” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ในงานวิจัยนี้ แสดงให้เห็นถึงบทบาทและกระบวนการของพระพุทธศาสนาที่มีความเกี่ยวข้องกับปราสาทตาเมือน (บายกริม) ได้ และมีส่วนทำให้เกิดความรู้ ความเชื่อ ความศรัทธา ความสามัคคี ต่อระบบการท่องเที่ยว เศรษฐกิจ และสังคมของชุมชนได้เป็นอย่างดี

ดังนั้น รัฐบาล สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กรมศิลปากร และผู้มีอำนาจที่เกี่ยวข้อง ควรมีนโยบายร่วมกันเพื่อช่วยเหลือ ส่งเสริม และสนับสนุนให้ บ้าน วัด และส่วนราชการ (บวร) ในพื้นที่ปราสาทตาเมือน (บายกริม) คือ จัดให้มีการอบรมความรู้ทางด้านพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับปราสาทขอม โดยเชิญวิทยากรที่มีความรู้ด้านนี้โดยเฉพาะ แก่พระสงฆ์ และประชาชนทั่วไป เพื่อที่จะได้นำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการท่องเที่ยว เศรษฐกิจ และสังคมในชุมชนและปราสาทตาเมือน (บายกริม) อันมีผลต่อการพัฒนาคนในประเทศและควรตีแผ่บทบาทในส่วนนี้ เพื่อสร้างความเข้าใจให้กับสังคม ซึ่งสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กรมศิลปากร ควรจัดหลักสูตรการเรียนการสอน เป็นการช่วยเหลืออย่างเป็นรูปธรรมอีกทาง จะทำให้เกิดประโยชน์ที่ยั่งยืนสืบไป

2.2 ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

บทบาทในด้านพระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในการให้ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับปราสาทตาเมือน (บายกริม) ของชุมชนในปัจจุบันยังมีอยู่น้อยมาก หากผู้ที่ต้องการศึกษาหรือวิจัยต่อเนื่องจากเรื่องนี้ ควรทำการศึกษาเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคที่เป็นข้อจำกัด ที่ทำให้พระสงฆ์ส่วนมากไม่ได้มีบทบาทในการให้ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับปราสาทตาเมือน (บายกริม) ด้วยการเข้าไปช่วยเหลือส่งเสริมกิจกรรมทางโบราณคดี จึงขอเสนอแนะให้ผู้มีความสนใจ ทำวิจัยในส่วนนี้ อันจะเป็นวิทยาทาน และการได้ช่วยเหลือพระพุทธศาสนา ช่วยเหลือพัฒนาการให้ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับปราสาทตาเมือน (บายกริม) ให้มีศักยภาพควบคู่กันไปกับสังคมไทยต่อไป

2.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ในการศึกษาวิเคราะห์ครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษา “ความเชื่อ พัฒนาการ และอิทธิพลทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในปราสาทตาเมือน (บายกริม)” ในขณะที่ดำเนินการวิจัยก็มีประเด็นที่เกี่ยวข้องที่น่าสนใจควรศึกษาวิจัยเพิ่มเติม ดังนี้

- 1) ควรศึกษาพระพุทธศาสนาในปราสาทจังหวัดสุรินทร์
- 2) ควรศึกษาพระพุทธศาสนาในกลุ่มปราสาทอีสานใต้

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “ความเชื่อ พัฒนาการ และอิทธิพลทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในปราสาทตาเมือน (บายกริม)” ส่งผลให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ที่สำคัญใน 3 ด้าน ดังนี้

1. ด้านโบราณคดี (Archaeology) การศึกษาภาคสนามควบคู่กับการวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยทางโบราณคดี ทำให้เข้าใจที่มา รูปแบบ ความหมาย คติความเชื่อ และพัฒนาการของปราสาทตาเมือน (บายกริม) ได้อย่างเป็นระบบ โดยข้อมูลจากศิลาจารึก รายงานขุดแต่ง บารมี และเอกสารของกรมศิลปากร ได้รับการประมวลผลอย่างถูกต้องและน่าเชื่อถือ เป็นฐานข้อมูลสำคัญในการศึกษาสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาในอนาคต

2. ด้านศิลาจารึก (Stone Inscription) มีการใช้ข้อมูลจากศิลาจารึก 2 หลัก ได้แก่ ศิลาจารึกปราสาทตาเมือนธม 5 และปราสาทตาเมือนโต๊ด ซึ่งได้รับการแปลโดยผู้เชี่ยวชาญ ร่วมกับข้อมูลจากภาคสนาม นักวิชาการ และปราชญ์ท้องถิ่น เพื่อวิเคราะห์สัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง สร้างองค์ความรู้ใหม่ในการอ่านจารึกอย่างเป็นระบบและมีความน่าเชื่อถือสำหรับการศึกษาวิจัยในอนาคต

3. ด้านการตีความ (Interpretation) การวิเคราะห์เชิงแนวคิด “ศาสตร์สัญลักษณ์ของเพียร์ซ” (Pierce's Semiotics) ได้แก่ Icon: สัญลักษณ์เลียนแบบของจริง Index: สัญลักษณ์เชื่อมโยงกับสิ่งที่อ้างอิงโดยมีเหตุผล Symbol: สัญลักษณ์ตามข้อตกลงทางสังคมที่ต้องเรียนรู้ การผสมผสานศาสตร์สัญลักษณ์กับองค์

ความรู้ทางพระพุทธศาสนา ช่วยให้เข้าใจการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ทั้งในด้านรูปแบบ การกระทำ และแนวคิดที่ปรากฏในปราสาทอย่างลึกซึ้ง

4. ด้านการท่องเที่ยว (Tourism) การศึกษานี้ช่วยเปิดมุมมองใหม่ต่อภาษาโบราณ วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และเศรษฐกิจท้องถิ่น ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สร้างรายได้ให้กับชุมชน พร้อมทั้งสนับสนุนการอนุรักษ์และเผยแพร่ความรู้ด้านประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรมอันทรงคุณค่า

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2538). *ทำเนียบโบราณสถานขอในประเทศไทย เล่ม 3 จังหวัดสุรินทร์*. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วน จำกัด อาร์ตโปรเกรส.
- กรมศิลปากร. (2550). *ประวัติศาสตร์เมืองสุรินทร์*. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์ พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- กรมศิลปากร. (2556). *โบราณสถานกลุ่มปราสาทตาเมือน*. นครราชสีมา: สำนักศิลปากรที่ 12.
- ชะเอม แก้วคล้าย. (2528). *จารึกในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7*. กรุงเทพมหานคร: กรุงเทพมหานครการพิมพ์.
- ทำนอง เชื้อมกลาง. (6 ตุลาคม 2567). ความเชื่อ พัฒนาการ และอิทธิพลทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในปราสาทตาเมือน (บายกริม). (พระปลัดสมหมาย สุรบุญโญ (ใจงาม), ผู้สัมภาษณ์)
- ปาริตา นันตะน้อย. (5 ตุลาคม 2567). ความเชื่อ พัฒนาการ และอิทธิพลทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในปราสาทตาเมือน (บายกริม). (พระปลัดสมหมาย สุรบุญโญ (ใจงาม), ผู้สัมภาษณ์)
- พระครูศรีปัญญาวิกรม (บุญเรือง ปญญาชีโร/เจนทร). (2556). การศึกษาเชิงวิเคราะห์สัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาในสังคมไทย. ใน *ดุชนิพนธ์พุทธศาสตร์ดุชนิพนธ์บัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระประยูทธ ปยุตโต. (5 ตุลาคม 2567). ความเชื่อ พัฒนาการ และอิทธิพลทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในปราสาทตาเมือน (บายกริม). (พระปลัดสมหมาย สุรบุญโญ (ใจงาม), ผู้สัมภาษณ์)
- พระมหาบุญหนา ตปสีโล (ป.ธ.9). (5 ตุลาคม 2567). ความเชื่อ พัฒนาการ และอิทธิพลทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในปราสาทตาเมือน (บายกริม). (พระปลัดสมหมาย สุรบุญโญ (ใจงาม), ผู้สัมภาษณ์)
- พระมหาวิโมกข์ วัฒนเนโต. (5 ตุลาคม 2567). ความเชื่อ พัฒนาการ และอิทธิพลทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในปราสาทตาเมือน (บายกริม). (พระปลัดสมหมาย สุรบุญโญ (ใจงาม), ผู้สัมภาษณ์)
- พระมหาสมยศ อภัยอุโต (เสนานุช). (2546). การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ (กวนอิม) ในพระพุทธศาสนาเถรวาท. ใน *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระอธิการอำนวยทัย สิริธมฺโม. (6 ตุลาคม 2567). ความเชื่อ พัฒนาการ และอิทธิพลทาง
พระพุทธศาสนาที่ปรากฏในปราสาทตาเมือน (บายกรีม). (พระปลัดสมหมาย สุรบุญโญ
(ใจงาม), ผู้สัมภาษณ์)
- มงคล แหล่งเจริญ. (5 ตุลาคม 2567). ความเชื่อ พัฒนาการ และอิทธิพลทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏ
ในปราสาทตาเมือน (บายกรีม). (พระปลัดสมหมาย สุรบุญโญ (ใจงาม), ผู้สัมภาษณ์)
- วรรณวิภา สุนต์ตา. (2552). สถาปัตยกรรมเขมรในดินแดนไทย ช่วงพุทธศตวรรษที่ 16-17: ลำดับการ
สืบเนื่อง. ใน *วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะไทย*.
มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุภัทรดิศ ดิศกุล, หม่อมเจ้า. (2522). *ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ถึง พ.ศ. 2000*.
กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทย สำนักนายกรัฐมนตรี.
- อนงค์ หนูแป้น. (2535). การศึกษากลุ่มปราสาทตาเมือน อำเภอคาบเชิง จังหวัดสุรินทร์. ใน
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์. มหาวิทยาลัย
ศิลปากร.
- อาภาภรณ์ เปล่งปลั่งศรี. (19 กันยายน 2567). ความเชื่อ พัฒนาการ และอิทธิพลทางพระพุทธศาสนา
ที่ปรากฏในปราสาทตาเมือน (บายกรีม). (พระปลัดสมหมาย สุรบุญโญ (ใจงาม), ผู้สัมภาษณ์)